

व्यासश्रीः
VYĀSAŚRĪḤ

(A Refereed Research Journal)

Jan-June 2023

Date of Publication: 30.07.2023

: **Chief Editor** :

Dr. Buddheswar Sarangi

: **Associate Editors** :

Dr. Prasanta Kumar Mahala

Dr. Saroj Kumar Padhi

Dr. Jagamohan Acharya

Dr. Bharatbhushan Rath

Dr. Priyabrata Mishra

Dr. Gyanaranjan Panda

Dr. Narayana Dash

Dr. Swetapadma Satapathy

Dr. Gogikar Prakash

Publisher

**Padmashree Ramaranjan Mukherjee Chair of
Maharshi Vyasadev National Research Institute**

A Unit of Vyasayanam, Regd. No. 1635-IV-477/04

Vedavyas, Rourkela-4, Odisha

Contact No.: 7003415810, 7044016153

email: vyasasri12@gmail.com

Board of Advisors :

Prof. Harekrishna Satapathy
Prof. Parameswar Narayan Sastri
Prof. Radhaballava Tripathy
Prof. Abhiraj Rejendra Mishra
Prof. Subramanyah Sharma
Prof. Prafulla Kumar Mishra
Prof. Somesh Kumar Mishra
Prof. Harihar Hota
Prof. Srinivas Varkedy
Prof. Chandrakant Shukla
Prof. Arun Ranjan Mishra
Dr. Partha Sarathi Mukhopadhyaya
Dr. Acharya Devabrata

Hon'ble Referees :

Prof. Kishor Chandra Padhi,

Ex-Professor, S. J. S. V. Puri

Prof. Tapan Shankar Bhattacharya,

Professor in Sanskrit, Jadavpur University, Kolkata

Prof. Satyanarayana Acharya,

Professor in Sahitya, National Sanskrit University, Tirupati

Co-Ordinators:

Dr. Suresh Kr. Banerjee (Academic)

Dr. Umakanta Panda (Finance)

Sri Chandradhwoja Majhi (Finance)

Smt. Laxmipriya Pahadi (Publicity)

Dr. Koushik Malakar (Printing)

प्रास्ताविकम्

कवीन्द्राणां चेतः कमलवनबालातपरुचिं
 भजन्ते ये सन्तः कतिचिदरुणामेव भवतीम्।
 विरिञ्चिप्रेयस्यास्तरुणतरशृङ्गारलहरी-
 गभीराभिर्वाग्भिर्विदधति सतां रञ्जनममी ॥

भगवत्यास्त्रिपुरसुन्दर्याः प्रधानरूपमारुण्यमपहाय रूपान्तरध्यानस्य अनावश्यकताऽत्र भगवता शङ्कराचार्येण प्राह। एकस्मिन् एव रूपे अभिनिविष्टचित्ताः काव्यकर्तारः हृदयकमले अरुणाख्यां भगवतीं संस्तुत्य शृङ्गारसवर्षिणीं काव्यकृतिं निर्मातुं क्षमा भवन्ति। अत्र तल्लीनतया एकस्यामेव साधकस्य मतिं स्थापयितुं कश्चनोपदेशः प्रदत्तः। अद्य व्यासश्रीपरिवारस्य सुरभारतीसमाराधनात्मप्रयासे तल्लीनता संस्कृतगवेषणाक्षेत्रे नवीनमितिहासं रचयति। साप्ताहिकव्याख्यानमालया तथा गवेषणापत्रप्रकाशनकर्मणा बहुनवीनतथ्यानाम् आविष्करणं प्रयासेनानेन कृतम्। तत्र भगवत्याः दिव्या अरुणप्रभैव कारणमिति निश्चप्रचं वचः। भारतवर्षे संस्कृतसेवकानां सहायकोऽयं प्रयासः त्रिपथगासुरसरित्समः। युवगवेषकाणां कृते गवेषणापरिसरनिर्देशात्मकः प्रथमो मार्गः, तलस्पर्शिविदुषां गहनशास्त्रवनप्रवेशशैलीज्ञानात्मको द्वितीयो मार्गः, तृतीयस्तु संस्कृतज्ञानां साप्ताहिकमेलनात्मकः।

एतादृशेन कर्मणा दत्तप्राणाः सर्वे व्यासश्रीपरिवारस्य सदस्याः वागाराधनकर्मणा स्वहृदयकमले अरुणवर्णां भगवतीं विरिञ्चिप्रेयसीमनुभवन्ति, या तु ज्ञानप्रभया कमलमिदं प्रस्फुटयति।

अद्य अस्याः पत्रिकायाः चतुर्विंशतितमः भागः सहृदयानां पुरस्तादागच्छति, यत्र त्रिंशदधिकाः शोधनिबन्धाः काव्यव्याकरणदर्शनवास्तुप्रभृतिविद्यानां नैकानि गवेषणालब्धतत्त्वानि विलसन्ति। सर्वे एव गवेषणाक्षेत्रे स्तम्भसदृशाः। केवलमेव विद्वद्भिः परीक्ष्य चितानां निबन्धानां प्रकाशनमत्र भवति। आचार्यकिशोरचन्द्रपाढि-आचार्यतपनशङ्करभट्टाचार्य-आचार्यसत्यनारायण-आचार्यधर्मानन्दराउतप्रमुखैः इमे परिष्कृताः। नरेन्द्रपुरवास्तव्येन विदुषा डा.नारायणदाशेन च शृङ्खलिततया सूचीपत्रादिनिर्माणं कृतं यत्तु पत्रिकालक्ष्याः अस्याः चारुतावर्धने कारणम्।

नीलाद्रिनाथस्य करुणावारिणा समृद्धाः वयं विद्वदाशीर्वादपुष्पैः
समलङ्कृताः सन्तः वागाराधने लीनाः। सर्वदा पाठकानां प्रेरणावाक्यं च
पाथेयमस्माकमस्मिन् कर्मणीति सगर्वमुद्धोषयामः।

हंसस्य क्षीरनीरविवेकधर्मप्रियाः पाठकाः अत्रस्थं गुणलेशं पाठं पाठं
काव्यानन्दमनुभवन्त्विति प्रार्थना। शेषे मङ्गलवाक्यमिदमस्तु-
अरुणा शिवदा शक्तिर्ज्ञानपद्मविकाशिनी।
हृदये क्रीडतान्नित्यं विश्वानन्दप्रदायिनी।।

प्रकाशनतिथिः – 30/07/2023

इति विदुषामाश्रवाः

बुद्धेश्वरषड्जी

तथा

व्यासश्रीपरिवारसदस्याः



विषयसूची

सृष्टिः	स्रष्टा	पुटसङ्ख्या
1. भावनाविमर्शः		01
	डॉ. श्रीरामः ए. एस्.	
2. कर्मणा यमभिप्रैति स सम्प्रदानमिति सूत्रार्थविचारः		13
	अजयकुमारदाशः	
3. संस्कृतान्ध्रवसुचरित्रयोः संस्कृतपदानामनुकरणम्		19
	डा. जे. बलिचक्रवर्ती	
4. पाणिनिव्याकरणपरम्परायां सिद्धान्तकौमुद्याः स्वरूपं महत्त्वञ्च		27
	राजसीभट्टाचार्यः	
5. भारतीयदार्शनिकचिन्तने ख्यातिवादः		37
	डॉ. चिन्मयमण्डलः	
6. प्राचीन साहित्य में प्रतिबिम्बित भारतीय अर्थव्यवस्था		45
	डॉ. शैलेन्द्र कुमार साहू	
7. Kalidasa's political ideas in Abhijnanasakuntalam		61
	Dr. Prasanta Kumar Sethi	
8. Mahīdhara The Author of Yogavāsiṣṭhasāra and its Auto-commentary Yogavāsiṣṭhasāravivṛti		66
	Tapas Pal	

9. संस्कृतकाव्यजगति महाकविकालिदासस्थितिः - संक्षिप्तः परिचयः 75
मन्तेश्वरवर्मा
10. Pāṇinīyaśikṣā: A Sanskrit Phonetic 91
Reference Manual
Dr. Anirban Dash
11. Nationalism in the Vedic literature & 111
exploring the Maṇḍala of Viśvāmitra in the Ṛgveda
Dr. Jharana Rani Tripathy
12. पवित्र एवं पापनाशक गौमाता 136
डॉ. विवेकशर्मा
13. जैनदर्शने प्रमाणतत्त्वम् 142
श्रीशशाङ्कशेखरपात्रः, डॉ.तुतिसाहा
14. Application of Information and Communication 151
Technologies in Sanskrit
Dr. Anita & Dr. V.KBharati
15. पण्डितराजजगन्नाथजीवने यवनरमणी लवङ्गी – एकः विमर्शः 167
दीपङ्करमण्डलः
17. Delineation of rasa according to the Natyasastra 175
of Bharata
Dr. Bidisha Misra
18. सामान्यपदार्थविषयकनैयायिकाभिप्रायविमर्शः 182
सुजनदासः

19. The Foundation of Yoga according to the Upanishads 192
Dr. Jagamohan Acharya
20. नीतिशतकविमर्शः 205
डॉ.श्वेतपद्माशतपथी
21. प्राचीनसंस्कृतवाङ्मये नारीणां वर्णनम् 212
दीपान्विता सुलक्षणी
22. Health through Yoga 224
Dr. Rohit A. Talwalkar
23. भट्टिकाव्ये मीमांसादर्शनतत्त्वानां विश्लेषणम् 229
देवसुजनमुरवार्जी
24. The Vedic Dialogue Hymn of Sarama and the Panis 235
Dr. Yagini H Vyas
25. The Concept of Pratibha in Sanskrit Poetics: A brief study 242
Dr. Pratim Bhattacharya
26. पाणिनेः अष्टाध्याय्यामुक्ताः आचार्याः 248
साहिदुरसेखः
27. अधरं मधुरम् इति कथासङ्घस्य समीक्षात्मकमध्ययनम् 252
सुवीरमण्डलः

28. श्रीविदग्धमाधवनाटकस्य नाट्यशास्त्रीयमध्ययनम् 274
वावनपालः
29. विश्वायनमहाकाव्ये वैश्विकी चेतना 298
सूर्यकान्तवेहेरा
30. भाषाधिग्रहणे संज्ञानवादः-अन्तर्दृष्टिः, सिद्धान्ताः, अनुप्रयोगाश्च 302
डा.जितेन्द्रकुमाररायगुरुः

